

FRÅN MAKTLÖSHET TILL EGENMAKT

Från maktlöshet till
egenmakt

Från maktlöshet till egenmakt

LatiCe-publikationer, 2025

www.lattice.org

Arbetsgruppen för publikationer: Elizabeth Paller, Algren Morgan och Claudia García.

Kontakt: publicaciones@lattice.org

Omslagsdesign: Mauro Marrero Paller.

Digitalisering: Algren Morgan

[Från maktlöshet till egenmakt](#) © 2025 by [LatiCe](#) is licensed under [CC BY-NC 4.0](#)

Innehåll

Inledning	1
Projektets målgrupp	2
Lokala partners	3
Övergripande mål och metodologisk inriktning	4
Deltagande metodik	4
Empowerment och hållbarhet	5
Dossiernes struktur	6
Utbildningsinsatser under projektet	7
Utbildningsworkshops för familjer	7
Workshop om förebyggande av sexuellt våld riktad till familjerna i Colectivo H.A.	9
Cirklar för föräldrar	9
Workshops för socio-produktiva verksamheter	10
Kreativa och hållbara bakverk	12
Sömnad och konfektion	13
Workshops för att hantera socio-produktiva verksamheter och AMDICHA	14
Personlig och kollektiv empowerment	15
Gruppsammanhållning och konfliktlösning	17
Marknadsföring, budgetplanering och kreativ ekonomi	17
Återvinning och hållbar utveckling	18
Mikrofinansiering och IT	19
Datorkunskap	21

Från maktlöshet till egenmakt

Talkonst.....	22
Planering och utformning av projekt	23
Systematisering av erfarenheterna.....	24
Klimatförändringar och hållbar utveckling.....	24
Workshops i projektets sista fas	25
Kulturella aktiviteter och påverkansarbete.....	32
Deltagarnas söner och döttrar	41
Läxhjälp.....	41
Barnomsorg	43
Projektets resultat	48
Empowerment.....	48
AMDICHA.....	51
Sociala produktiva företag	53
Empowerade kvinnor – boliviansk smak	55
Gatuförsäljning.....	58
Utvärdering och lärdomar	60
Projekt Hormigón Armado-FACB	60
AMDICHA- Koordinator.....	64
LatiCe.....	67
Tack	73

Inledning

Med denna nya tematiska dossier vill vi informera om det projekt som vi har genomfört i Bolivia sedan 2018 (med finansiering från ForumCiv) och som nu avslutas. Vår avsikt är inte bara att presentera de resultat som uppnåtts, utan också att redogöra för hur vi har arbetat och reflektera över den aktuella situationen och möjligheterna att resultaten kommer att överleva.

Bolivia fortsätter att leda statistiken över informellt arbete i Latinamerika och Karibien, enligt den senaste rapporten från Internationella arbetsorganisationen (ILO) med titeln ”Panorama Laboral 2023”. Under tredje kvartalet 2023 beräknades 80,8 % av arbetstagarna i Bolivia vara informellt sysselsatta, medan det regionala genomsnittet var 48 %. Situationen var ännu allvarligare bland kvinnor, eftersom 83 % av dem arbetade i den informella ekonomin, medan 78 % av männen också gjorde det.¹

---

¹https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@americas/@roima/documents/publication/wcms_906617.pdf

Projektets målgrupp

Projektets målgrupp är en utsatt befolkningsgrupp som huvudsakligen består av arbetare inom den informella sektorn (skoputsare, vindrutetorkare och gatuförsäljare) och hemlösa, som ingår i Projektet Hormigón Armado från Fundación Artes y Culturas Bolivianas (Projektet H.A.-FACB).

Projektet H.A-FACB, som startade 2005, har i sin första fas fokuserat på skoputsare, en särskilt marginaliserad grupp. Skoputsarna bär en balaklava som täcker deras ansikten för att undvika att bli igenkända, eftersom de utsätts för diskriminering. Projektet Hormigón Armado-FACB har från början inriktat sig på att försvara och lyfta fram skoputsarens yrke och även på att motivera samhället till solidaritet. Som verktyg för att uppnå dessa mål har Projektet HA-FACB använt tidningen Periódico de los Lustrabotas, El Hormigón-guidade turer med skoputsare, veckovisa workshops, stöd till skoputsares tekniska utbildning, stöd till skoputsares skolutbildning, juridiskt stöd och hälsostöd.

Kollektivet H.A. samlar mer än 150 kvinnor, män, flickor och pojkar från La Paz och El Alto. När vi startade vårt projekt, i samarbete med Projektet HA-FACB, fokuserade vi på en grupp om 40–50 vuxna och 20–30 barn, och indirekt på resten av kollektivet och andra representerade sektorer.

Lokala partners

Projektet H.A-FACB har varit vår samarbetspartner under alla dessa år fram till 2024, även om de senaste två åren Asociación Multisectorial para el Desarrollo Integral del Colectivo Hormigón Armado²-AMDICHA har varit det. AMDICHA är en förening som projektdeltagarna har bildat för att försvara sina rättigheter. Under 2025 har endast AMDICHA varit vår lokala partner, eftersom FACB genomförde sin exitplan.

Vi har haft en kontinuerlig och god kommunikation med Projektet H.A.-FACB, vilket har bidragit till ett bra samarbete. När det gäller AMDICHA har vi organiserat några möten med styrelsen för att få deras åsikt om de genomförda aktiviteterna. Det ansågs nödvändigt att skapa en projektgrupp bestående av tre medlemmar (som ingår i föreningen) med vilka vi har regelbunden kontakt för att diskutera projektets framsteg. Bland deras uppgifter ingår också att skriva och skicka kvartalsrapporter till oss. För den sista fasen av projektet anlätades en extern koordinator och en administratör, eftersom föreningen ännu inte var redo att arbeta självständigt. Vi har regelbunden kontakt med koordinatören och administratören (koordineringsteamet som inkluderar administratören för det socioekonomiskt entreprenörskap), vilket gör att vi kan hålla oss à jour med allt som händer, både i föreningen och i genomförandet av projektet.

---

² Multisektorieella Association för Integrerad Utveckling av H.A. Kollektivet

Övergripande mål och metodologisk inriktning

Vårt övergripande mål under dessa år har varit att underlätta för kvinnor-mödrar, deras partners och andra medlemmar i H.A.-Kollektivet att utöva sin rätt till utbildning, ett värdigt arbete, tillgång till information och kunskap för att kunna påverka och främja sina rättigheter. När vi refererar till de kvinnor som deltar i projektet kallar vi dem ”kvinno-mödrar” eftersom dessa kvinnor lever i en miljö som präglas av sociala och ekonomiska ojämlikheter. Detta innebär att moderskapet och omvårdnaden av barnen är deras prioriterade roll, som de utför samtidigt som de dagligen kämpar för att försörja sig, vilket påverkar utövandet av deras andra rättigheter. Det hävdas att all forskning eller alla projekt måste genomföras utifrån ett genusperspektiv³. Därför har vi tagit hänsyn till relationen mellan män och kvinnor när vi planerat aktiviteterna. Det fanns till exempel workshops för familjer som fokuserade på jämställdhet, med målet att öka deltagarnas medvetenhet om ämnet (mer information nedan).

Deltagande metodik

Projektet har genomförts utifrån deltagarnas livshistoria, och deras åsikter och förslag har alltid beaktats. Arbetssättet i utbildningsworkshopparna har varit deltagarbaserat.

---

³https://www.ecorfan.org/bolivia/series/Topicos%20selectos%20de%20Recursos_VI/DocsInactivos/Articulo%206.pdf

Deltagarna har inte varit passiva mottagare av den kunskap som förmedlats av handledarna i de olika workshopparna, utan har aktivt bidragit till undervisnings- och inlärningsprocessen. Deltagande workshoppar är ett samarbetsverktyg som ofta används för att främja kollektivt och individuellt lärande, samtidigt som de genererar värdefull information och arbetsutrymmen som främjar deltagande på lika villkor i de flesta samhällsutvecklingsprojekt⁴.

Den deltagande metodiken bidrar till att öka medvetenheten om vissa ämnen och till att utveckla kunskaper och färdigheter. När workshopparna var avslutade utvärderades de gemensamt.

Empowerment och hållbarhet

Projektet fokuserade på att alla deltagare skulle få tillgång till en träningsprocess för att utveckla ledarskapsförmågor och få verktyg för personlig och kollektiv empowerment. Empowerments huvudsakliga funktion är att ”främja och mobilisera resurser och potential som gör det möjligt för individer, grupper eller samhällen att få kontroll och inflytande över sina liv”⁵. Med detta mål skapades socio-

---

⁴ <https://identidadydesarrollo.com/talleres-participativos/>

⁵ Empowerment: stärkande av välbefinnande ur ett samhällspsykologiskt perspektiv. Gil La Cruz, Marta (red.) 2007. Socialpsykologi och välbefinnande: en tvärvetenskaplig approach, 154-173. Universitet: Zaragoza.

produktiva verksamheter och bildandet av association (AMDICHA) stöddes.

Dossiernes struktur

I den första delen av denna dossier beskriver vi hur vi har arbetat och presenterar de olika utbildningsworkshoppar som har erbjudits kvinnor-mödrar och andra medlemmar i kollektivet. I den andra delen beskriver vi vårt kulturella arbete, vårt påverkansarbete, vår socialisering och vårt deltagande i evenemang. Den tredje delen fokuserar på deltagarnas barn. I den fjärde delen fokuserar vi på de resultat som projektet uppnått. Slutligen analyserar vi vad vi gjorde bra och vad vi kunde ha gjort bättre, samt framtidsutsikterna. I denna del inkluderar vi, förutom våra kommentarer, även kommentarer från Projekt H.A.-FACB och AMDICHA

Utbildningsinsatser under projektet

Utbildningsworkshops för familjer

I Agenda 2030 för hållbar utveckling återspeglas jämställdhet och stärkande av flickor och kvinnor i SDG 5 (hållbar utvecklingsmål 5: jämställdhet) – relaterat till SDG 4 (kvalitativ utbildning). när det gäller rätten till en inkluderande, rättvis och kvalitativ utbildning och livslångt lärande. Empowerment är kopplat till mänskliga rättigheter som sexuell och reproduktiv hälsa och utbildning, vilka anses vara grundläggande för att främja och öka kvinnors deltagande på alla nivåer i samhället, även på det ekonomiska planet⁶. Därför fattades beslutet att anordna utbildningsworkshops med fokus på familjer.

---

⁶ <https://www.pactomundial.org/noticia/sabes-como-los-principios-de-empoderamiento-de-la-mujer-weps-impulsan-la-igualdad-de-genero-en-las-empresas/>

Workshops för familjer

Behandlade ämnen

Några av de ämnen som behandlats i dessa workshops har till exempel varit jämställdhet, maskulinitet och sexualundervisning. Utbildningen riktade sig både till kvinnormödrar och män.

Barnskötaren i rummet för tidig stimulans identifierade fall av undernäring hos barn och småbarn (mer information nedan). Eftersom detta dessutom är ett återkommande problem i den population som H.A.-Kollektivet tillhör, organiserades workshops om nutrition och första hjälpen.

Workshop om förebyggande av sexuellt våld riktad till familjerna i H.A.-Kollektivet

Workshops om sexuellt våld.

För kvinnor- mödrar, fäder, elever i grundskolan och gymnasiet erbjöds workshops om förebyggande av sexuellt och könsrelaterat våld. Dessa genomfördes med åldersuppdelning för att anpassa ämnet till deltagarna.

Cirklar för föräldrar

Huvudsyftet med föräldragrupperna var att ge information och vägledning så att föräldrarna kunde förbättra sina

familjerelationer och ge sina barn en bättre utbildning. För detta ändamål utvecklades teman för reflektion och utbyte av erfarenheter om olika ämnen.

Workshops för socio-produktiva verksamheter

I syfte att utbilda kvinnor-mödrar i H.A.-Kollektivet så att de kunde utveckla alternativa, näringsrika och hälsosamma gastronomiska produkter, genomfördes under projektets första år olika workshops inom gastronomi.

Gastronomisk workshop

Utbildningen omfattade även internationella matlagningstekniker, till exempel kinesisk, spansk, europeisk, asiatisk, vegetarisk och grill mat.

Deltagarna lär sig att laga mat på grillen.

Träningen kompletterades med bageriworkshops där deltagarna fick lära sig att tillverka alternativa, näringsrika och hälsosamma produkter.

Kreativa och hållbara bakverk

Bakverk

Idén var att utveckla två eller flera kreativa och hållbara bakverk som var möjliga att sälja, så att deltagarna i utbildningen kunde få någon ekonomisk intäkt.

Workshopparnas allmänna innehåll var: konditoriteknik, utveckling av alternativa konditoriprodukter, drift av ett konditori, pasta/pizza. För denna utbildningsprocess fastställdes följande övergripande innehåll: hälsa, näring, självförvaltning och kreativitet.

Sömnad och konfektion

Sömnad och konfektion.

Det anordnades även workshops i sömnad där deltagarna lärde sig att göra mönster och sedan sportkläder och skoluniformer. Dessa workshops kompletterades med en workshop i screentryck.

Workshop i screentryck

Workshops för att hantera socio-produktiva verksamheter och AMDICHA

En viktig workshop för att bidra till utvecklingen av färdigheter för ledning av socio produktiva verksamhet var den om ledarskap. Denna utbildning gav kunskaper och verktyg för teamarbete, samordning, planering och processhantering. I detta fall är det intressant att notera kvinnornas intresse för att delta i denna workshop. Av de 19 deltagarna var 18 kvinnor och endast 1 man.

Workshop om ledarskap.

Kursledaren gjorde en diagnos av workshopens tematiska axel, vilket är och innebär "ledarskap". Därefter inleddes den teoretiska och praktiska processen kring temat, med utgångspunkt i folkbildning, det vill säga med utgångspunkt i

Från maktlöshet till egenmakt

deltagarnas kunskaper och erfarenheter för att sedan stärka och komplettera den nödvändiga informationen med fokus på workshopens mål.

Workshop om ledarskap

Slutligen tillämpades allt det lärda i praktiken. Hela processen genomfördes med hjälp av dynamiska övningar och lekar för att underlätta inläringen.

Personlig och kollektiv empowerment

För att kvinnor-mödrar ska kunna erkänna sina förmågor, kommunicera och interagera på ett självsäkert och empatiskt sätt för att fatta beslut utifrån ett kritiskt och kreativt ledarskap, genomfördes en workshop om personlig och kollektiv empowerment.

Begreppet kvinnlig empowerment, i relation till jämställdhet mellan könen, har blivit mycket populärt under de senaste åren, både på det sociala området och inom näringslivet. Men vad innebär detta begrepp egentligen? Dess ursprung går tillbaka till den fjärde världskonferensen om kvinnor i Peking (1995) och avser ”ökad deltagande av kvinnor i beslutsprocesser och tillgång till makt” med målet att främja jämställdhet mellan könen.⁷

Minst tre dimensioner av empowerment bör beaktas:

- 1) **Personlig:** känsla av mening, självförtroende och individuell förmåga.
- 2) **Nära relationer:** förmåga att förhandla om beslut inom paret och hushållet.
- 3) **Kollektiv:** samarbete för att uppnå större inflytande i formella och informella institutioner.⁸

Syftet med denna workshop var att underlätta kollektiv organisering för samarbete och försvar av ekonomiska, sociala

---

⁷ <https://www.pactomundial.org/noticia/sabes-como-los-principios-de-empoderamiento-de-la-mujer-weps-impulsan-la-igualdad-de-genero-en-las-empresas/>

⁸ Pérez, V. M. y Vázquez, V. (2009). Familia y empoderamiento femenino: ingresos, trabajo doméstico y libertad de movimiento de mujeres chontales de Nacajuca, Tabasco. *Convergencia*,16(50), 187-218.

och kulturella rättigheter. Förväntningen var att kvinnornas partners och andra medlemmar i H.A.-Kollektivet skulle erkänna deras och de andra medlemmarnas förmågor, beslutsfattande och ledarskap.

Gruppsammanhållning och konfliktlösning

På grund av konflikter inom AMDICHA:s styrelse, som tog sig uttryck i känsligheter och agg i de möten som hölls, organiserades först fyra workshoppas om grupsammanhållning och konfliktlösning, och därefter ytterligare en workshop med fem sessioner. Hela gruppen uppmanades att delta. Det är dock viktigt att poängtera att det främst var kvinnor-mödrar som deltog, även om det inte finns några konflikter mellan dem, utan endast enstaka problem som rykten och skvaller.

Marknadsföring, budgetplanering och kreativ ekonomi

Workshopen om marknadsföring, budgetplanering och kreativ ekonomi riktade sig till kvinnor-mödrar och andra medlemmar i H.A.-Kollektivet. Syftet var att ge dem förmågan att själva driva socioekonomiska verksamhet, få innovativa idéer och kollektivt förvaltat kunskap med fokus på gastronomi och konditori samt andra relaterade tjänster.

Marknadsföringsworkshop

Några av de ämnen som behandlades under workshopen var:

- självkänsla och ledarskap
- affärsförslag
- marknadsundersökning

Det fanns också innehåll som fokuserade på att starta ett företag med hänsyn till marknadens behov, affärsplan, skatter eller mervärde för produkten. Alla ämnen var relaterade till att starta ett företag inom gastronomi/bakning.

Återvinning och hållbar utveckling

En annan viktig workshop, riktad till hela H.A.-kollektivet (inklusive deltagarnas barn), handlade om återvinning och hållbar användning av naturresurser i produktiva aktiviteter.

Från maktlöshet till egenmakt

Den fokuserade på att sensibilisera alla deltagare, från de yngsta till de äldsta, om vikten av att ta hand om miljön och återvinna.

Barn lär sig att ta hand om naturen.

I syfte att öka medvetenheten om att vi inte får förstöra naturen omkring oss uppmuntrades medlemmarna i H.A.-Kollektivet att dela innehållet i denna workshop med familj och vänner. Syftet var att bidra till en ökad medvetenhet om vår koppling till naturen och vikten av att ta hand om den plats där vi lever.

Mikrofinansiering och IT

Träningen i mikrofinansiering för socio-produktiva företag hade som mål att kvinnor-mödrar (och andra medlemmar av

Från maktlöshet till egenmakt

H.A.-Kollektiv) skulle få kunskap om finansiella system/mikrofinansiering, samt om självförvaltning av socio-produktiva verksamhet. Syftet var att deltagarna skulle bli medvetna om den logiska matrisen för hållbara ekonomiska aktiviteter. För detta ändamål erbjuds en utbildningsmodul i administration och redovisning.

Workshop i bokföring

17 kvinnor deltog i denna workshop. Arbetsmetoden baserades på ämnen som rör vardagslivet och hemmet, det vill säga den bokföring som sköts dagligen.

Övningar gjordes med procent, medelvärden, kostnader etc. Man arbetade också med ämnet produktionskostnader i ekonomiska verksamhet.

Datorkunskap

Det hölls också workshops för att ge medlemmarna i H.A.-Kollektivet både kunskap och nödvändiga verktyg inom grundläggande datorprogram.

Deltagarna visar upp Office-certifikatet

Innehållet sträckte sig från att starta datorn till att lära sig Word, Excel och Power Point. Vid kursens slut fick de ett Office-certifikat som de kan lägga till i sitt CV.

Talkonst

Workshops i retorik.

För att alla skulle kunna förvärva färdigheter och strategier för att kommunicera och förmedla budskap på ett ordnat, tydligt och koncist sätt anordnades workshops i retorik. Deltagarna fick verktyg som hjälpte dem att övervinna sin rädsla för publiken och andra sociala aktörer. Metoden som användes var deltagarorienterad och fokuserade på:

- hur man talar väl inför publik
- hur man står
- tekniker för att modulera röstläget
- diktion och ansiktsuttryck.

De första sessionerna var teoretiska, sedan gjordes övningar. I slutet av workshopen presenterade varje deltagare ett ämne efter eget val där de skulle tillämpa allt de lärt sig.

Planering och utformning av projekt

Projektworkshop

Workshopparna för planering, utarbetande och genomförande av projekt var ett viktigt steg för att konsolidera H.A.-Kollektivet som organisation, eftersom de svarar mot ett av de konkreta mål som anges i AMDICHA:s stadgar. Syftet var att ge deltagarna verktyg för att planera och utarbeta projekt som syftar till att förbättra tillgången till rättigheter för föreningens medlemmar och andra sektorer som föreningen representerar.

Systematisering av erfarenheterna

En deltagande workshop genomfördes med kvinnor-mödrar, kursledarna och medlemmarna i H.A.-Kollektivet för att systematisera för att systematisera det man har lärt sig, det vill säga en kritisk och reflekterande rekonstruktion av den formativa erfarenheten. Slutsatser drogs om den genomförda processen och dess resultat. Arbetet dokumenterades och spreds.

Klimatförändringar och hållbar utveckling

Därefter anordnades, i samarbete med organisationen Reacción Climática, en workshop om klimatförändringar och hållbar utveckling. Denna utbildning är kopplad till SDG 13 (Klimatåtgärder). Det ansågs viktigt att öka deltagarnas medvetenhet om detta ämne, eftersom klimatförändringarna på ett eller annat sätt kommer att påverka alla människor på alla kontinenter.

Under de två första sessionerna informerades deltagarna om de olika klimatförändringar som skett över tid och deras effekter på vår miljö. Under den tredje sessionen visades en video om naturens utveckling från jordens början till 2000-talet. Detta material gav upphov till en stunds reflektion och analys över hur var och en av oss, genom små handlingar, bidrar till dessa förändringar som ofta är skadliga. Under den sista sessionen fortsatte processen med reflektion och medvetenhet. Detta deltagarbaserade forum gjorde det möjligt för deltagarna att

delar erfarenheter och utforskar sätt att ändra beteenden som ibland sker omedvetet.

Klimatförändringar och hållbar utveckling

Workshops i projektets sista fas

Under de senaste åtta månaderna av projektet fokuserade man på att förstärka de områden som kunde lägga grunden för AMDICHA:s självständiga arbete.

Finansiering för entreprenörer

Finansworkshop för entreprenörer.

En av dessa workshops, ekonomi för entreprenörer, hjälpte kvinnor-mödrar som deltar i det socioekonomiska projektet att bättre organisera sin budget och få kontroll över sina inkomster. Dessutom bidrog denna workshop till att utveckla deltagarnas grundläggande färdigheter och visade på fördelarna med teamarbete genom aktiviteter som genererar nya kompetenser.

Workshop om risker

En riskworkshop organiserades exklusivt för AMDICHA:s styrelse.

Workshop med den nuvarande styrelsen

Man analyserade möjliga finansiella, operativa, juridiska, organisatoriska och sociala risker, brist på finansiering och beroende av externt stöd etc.

Audiovisuellt innehåll och digital marknadsföring

Det hölls också en serie workshops som syftade till att ge deltagarna kunskaper om hur man skapar audiovisuellt och fotografiskt innehåll, samt om marknadsföring, hantering av sociala medier och evenemangsorganisation.

Fotografi workshop

Workshopparna var upplagda med ett teoretiskt-praktiskt fokus. Målet var att utveckla kompetenser som gör det möjligt för deltagarna att kommunicera tydliga, känslomässigt budskap som är i linje med deras identitet, syfte och sammanhang, med hjälp av tillgängliga verktyg som mobila enheter och gratis apar.

Avancerade kulinariska färdigheter

Ett avtal slöts med Fabrica Gato Chef så att deltagarna i Lustra Gourmet och andra medlemmar i H.A.-Kollektivet kunde delta i utbildningar i kulinariska färdigheter för att förstärka de kunskaper de tidigare förvärvat.

Kollektivt empowerment med Mujeres Creando

Workshop med Mujeres Creando

Slutligen beslutade samordningsteamet att under projektets förlängningsperiod skulle en ny workshop anordnas för att stärka kvinnornas kollektiva egenmakt, och man enades om att *Mujeres Creando*, en feministisk grupp med lång erfarenhet, skulle ansvara för detta.

Deltagare i workshop om empowerment med Mujeres Creando

En av deltagarna sa att hon tyckte om workshoparna eftersom hon lärde sig att värdesätta sig själv som kvinna och att prata om kvinnor, ”vilka rättigheter vi har, hur vi ska vara och inte vara blyga och älska oss själva som vi är”.

Några av kvinnorna som var mödrar deltog tillsammans med sina döttrar och berättade att de särskilt uppskattade den vägledning som workshopen gav de unga flickorna, till exempel hur och varför de ska säga NEJ. En annan berättade att hon

Från maktlöshet till egenmakt

deltog tillsammans med sin tolvåriga dotter och att de förklarade allt om tonåren, om de problem som en kvinna kan ha, om övergrepp och diskriminering. Sammanfattningsvis kan man säga att denna workshop uppskattades mycket av deltagarna.

Kulturella aktiviteter och påverkansarbete

Hiphop-workshops anordnades på gatan och deltagande i kulturevenemang. På så sätt kunde deltagarna synliggöra sin situation.

Lustra MC

Lustra MC delar med sig av sin erfarenhet:

Hiphop-workshoparna var produktiva eftersom de mottogs positivt av ungdomarna. Vissa deltog ända till slutet, även när vi blev inbjudna till

inspelningsstudion. Jag tyckte att det var en fin upplevelse att synliggöra oss för samhället i La Paz. Inspelningsprocessen gick bra i början, vi valde ut dem som ville delta och det var en fantastisk upplevelse. Därefter vet jag inte vad som hände med producenten, som inte levererade masterbandet med inspelningarna till oss. Jag blev verkligen mycket besviken. Jag var tvungen att leta efter och betala för en annan studio, vilket innebar en investering som jag inte fick tillbaka i tid eller pengar, men däremot i erfarenhet. Jag insåg att det är lättare att ge upp än att fortsätta, men jag gjorde inte det, jag fullföljde projektet och så blev Diversos Style till, ett projekt som, även om det fick liten spridning, var mycket givande i form av erfarenhet. Alla deltagare uttryckte sig och jag tror att det var det viktigaste. Var och en visade sin talang genom att tala lite om personliga och sociala känslor, samt om att övervinna svårigheter. Jag skulle ha velat marknadsföra det bättre med ett mer engagerat team för att nå ut till fler. I slutändan lärde vi oss det att satsa på musik beror mycket på hur mycket man marknadsför sig och vilka kontakter man har. Jag marknadsförde Dama Caballero med hela mitt hjärta i staden och jag känner att de gillade mig, de applåderade mig och bjöd in mig att delta i några program och jag

Från maktlöshet till egenmakt

spred budskapet. Tack för att ni samarbetade med projektet Hip Hop på gatan. Jag skulle vilja fortsätta med det och gå in på skolor och universitet för att presentera Rap Conciencias teman och nya förslag. Jag gjorde det på Universidad Católica och det var en UNDERBAR upplevelse. Jag känner att jag är mig själv och att jag kan förflytta mig till en annan plats genom musiken ALMA PENSAMIENTO Y CORAZÓN.

Hiphop-workshops på gatan

América, en annan av deltagarna, förklarar att hon gillar att sjunga för att:

Jag kan berätta om mitt liv som ensamstående tonårsmamma som lever på gatan, så att folk förstår hur det är att vara en tjej som har levt på gatan och varför hon har levt på gatan, så att de tänker efter och ser och inte dömer oss innan de lär känna oss, så att de förstår. Och också så att de ser att vi har ansträngt oss för att bli kockar, sömmerskor, sångare osv. Så att de säger att det går, att allt inte är förlorat.

För att ge deltagarna möjlighet att reflektera och hitta sin egen röst för att dela med sig av sina funderingar anordnades även en teaterworkshop.

Deltagande i evenemang

Det anordnades också evenemang för att visa upp projektets resultat för gästerna. Ett av dessa var till exempel en produktiv mässa där kvinnor-mödrarna sålde de produkter som tillverkats under projektet: Laja Pizza, El Lustra Gourmet och Sabores con Amor. Andra producenter och entreprenörer bjöds in att delta i denna produktiva mässa och fem deltog, de flesta från initiativet *Warminakpachpa Yanapta ´stanxa* (Vi hjälper varandra bland kvinnor).

Lustra Gourmets deltagande i mässor.

En av de mest efterfrågade varorna från H.A.-Kollektivet på dessa mässor och evenemang var deltagandet av Esencia de Lleca, en hiphopgrupp som samlar MC:s från kollektivet, liksom andra hiphopmusiker från gatorna i La Paz. De var närvarande på en produktiv mässa på Plaza España, som var en del av Festival Verde en Movimiento. På denna festival för elektronisk musik och medvetet konsumtionsföretagande deltog H.A.-Kollektivet, förutom med hiphop, även med Laja Pizza, El Lustra Gourmet och Sabores con Amor.

Samma dag blev Esencia de Lleca och H.A.-Kollektivet inbjudna att delta i invigningen av ett konst- och kulturcenter i stadsdelen Sopocachi.

Från maktlöshet till egenmakt

CD-presentation på justitiedepartementet

Presentationen av CD-skivan *Derecho de Piso*, som producerades med stöd av Projekt H.A.-FACB och Save the Children och med deltagande av frihetsberövade minderåriga. Evenemanget ägde rum i departementets domstol i La Paz, där företrädare för justitieministeriet och rättsväsendet var närvarande.

Man var också närvarande vid promulgeringen av dekret 4655, som fastställer att identitetskort för barn och ungdomar (från skyddshem) och hemlösa ska vara gratis. Bolivias president Luis Arce Catacora, regeringsministern och Oliver Limachi (ordförande för AMDICHA) delade scen och höll tal.

Bolivias president överlämnar dekret 4655 till Oliver Limachi, ordförande för AMDICHA.

Socialisering och sportaktiviteter

Under projektets genomförande har ett Athapi organiserats varje år⁹. Athapi är en social sedvänja hos aymarafolket som inte bara innebär att man delar mat med varandra, utan också är ett tillfälle att umgås i harmoni.

---

⁹ Athapi betyder "att ta med".

Athapi.

Denna andinska sedvänja är ”ett exempel på solidariskt arbete, delaktighet, gemenskap och fredlig samlevnad”, enligt sociologen Fabio Mayta.¹⁰

Projektdeltagarna, tillsammans med sina familjer, har varit med i de Athapis som anordnats under dessa år. De har bidragit med mat. Projektet har å sin sida stått för inköp av läsk.

Vi har haft möjlighet att delta i några av Athapis-mötena som anordnats under våra uppföljningsresor, och det har varit en trevlig upplevelse, framför allt tack vare möjligheten att umgås med hela H.A.-kollektivet i en vänlig atmosfär.

En annan social aktivitet som organiserades under projektåren var fotbollsturneringen, som vanligtvis omfattade både herr-

---

¹⁰ <https://revistalabrava.com/el-aphapi-una-practica-de-hermandad-entre-los-aymaras/>

Från maktlöshet till egenmakt

och damlag. Denna aktivitet var inte bara en sportaktivitet, utan också en möjlighet för projektdeltagarna att interagera med andra organisationer och umgås med vänner och gäster.

Deltagarnas söner och döttrar

Läxhjälp

Artikel 26 i Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, som antogs 1948, gör gratis och allmän grundskoleutbildning obligatorisk.¹¹ Rätten till utbildning nämns också i flera internationella avtal, såsom konventionen om barns rättigheter från 1989 (som har ratificerats av alla länder utom USA).

Vårt projekt har riktat sig till en utsatt befolkningsgrupp. Familjernas låga ekonomiska och utbildningsmässiga nivå påverkar deras barns utbildning. Därför anser vi att kursledarnas stöd har varit mycket viktigt för att barnen och ungdomarna ska kunna fortsätta sina studier. På så sätt har projektet bidragit till att de har fått tillgång till rätten till utbildning, kultur och hälsa.

Med tanke på att deltagarnas barn skulle kunna förstärka de kunskaper de förvärvat i skolan, fokuserade projektet på SDG 4 (kvalitativ utbildning) och SDG 10 (minskade ojämlikheter) i FN:s mål för hållbar utveckling för 2030.

---

¹¹ <https://news.un.org/es/story/2018/12/1447521>

Läxhjälp.

Stödklassrummet gjorde det också möjligt för kursledarna att identifiera vissa inlärningssvårigheter hos några av eleverna och fokusera på att stärka dessa aspekter. Två av barnen hade, till exempel, svårt att koncentrera sig, vilket gjorde det omöjligt för dem att utföra de grundläggande uppgifterna för deras utvecklingsprocess. I båda fallen sökte man psykologiskt stöd så att barnen kunde förbättra sitt lärande, fortsätta sina studier och stärka sina kunskaper.

Informationsworkshops anordnades också i syfte att öka medvetenheten hos äldre elever om problem som en stor del av befolkningen utsätts för. Ämnena var människohandel, korrekt användning av internet, grundläggande första hjälpen, värderingar, sexualundervisning, genus och självkänsla.

En utmaning för dessa aktiviteter var pandemin, eftersom undervisningen på alla nivåer (grundskola och gymnasium) avbröts för att förhindra spridningen av covid-19. Undervisningen i skolorna skedde digitalt, även om många familjer inte hade internetuppkoppling. Därefter, trots att regeringen och utbildningsministeriet fattade beslutet att avsluta skolåret och godkänna alla elever, fortsatte arbetet med projektet, både fysiskt och virtuellt, genom handledning och videor. Skol stöd genom handledning och videor är en metod som används som förstärkning för de elever som behöver mer förklaringar och fördjupade kunskaper i något ämne. I den fysiska undervisningen fokuserade handledaren på att stärka läsning och matematik på sekundärnivå. För grundskoleeleverna användes tryckt material och pedagogiska spel för att förstärka språket och matematiken.

Barnomsorg

När projektet startade organiserades också ett klassrum för tidig stimulering. Med de äldre barnen arbetade man med fin- och grovmotorik (målning av bilder, pussel, inläring av alfabetet och grovmotorik, hopp, bollspel, musik för barn, lekar, sagor etc.).

Förskolan

Med de minsta barnen arbetade man med finmotorik (fingerfärgsmålning, pussel och halsband, samt andra lekar som främjar utvecklingen). På så sätt bidrog man till att både pojkar och flickor i åldern 0 till 6 år kunde stärka sin kognitiva utveckling, sina färdigheter och sin skicklighet genom att få tillgång till en miljö som stimulerar tidig utveckling.

Som nämnts tidigare såg man behovet av att erbjuda familjerna näringskurser, eftersom man under projektets första år identifierade två fall av undernäring. Dessutom konsulterade man läkare och kom överens med mödrarna om att följa upp barnen för att säkerställa att de blev bättre.

Barn i åldern 2 till 6 år, liksom barn i skol stöd (grundskola och gymnasium), deltog i workshopen om återvinning och hållbar

utveckling. För de yngsta barnen lärde handledarna dem att ta hand om miljön, slänga sopor på rätt plats, ta hand om växter och plantera i en trädgård.

Återvinningsworkshopen för barn i åldern 7 till 18 år fokuserade på att lära dem att minska, återanvända och återvinna. Hur man sorterar sopor och vikten av detta, tillverkning av ekobrickor, hur man sår med återvunnet material och kompostering. I denna aktivitet var teman praktiska och baserade på deltagande tekniker.

Både klassrummet för skol stöd och det för tidig stimulans underlättade deltagandet av kvinnorna/mödrarna i projektets olika aktiviteter, vilket en av dem uttrycker så här:

Jag deltar med mina barn eftersom de får skol stöd. Min dotter får stöd så att hon kan lära sig lite mer och göra framsteg i sina studier. Jag tar också med mina små barn till förskolan när jag kommer för att laga mat eller delta i workshops. Om det inte fanns någon förskola skulle jag inte kunna delta, för man vill ju delta, och om det inte finns någon som tar hand om barnen så är de där, de små, och då kan man inte koncentrera sig och förstå det man lär sig.

Andra deltagare framhåller också den roll som förskolan spelar:

Från maktlöshet till egenmakt

De hjälper oss med barnen eftersom flera av kvinnor har små barn, spädbarn, och ingen som kan ta hand om dem, så de hjälper oss på dagis.

Under projektets sista fas, från januari till augusti 2025, uppstod behovet av att inreda ett rum i AMDICHA:s lokaler för små barn, eftersom kvinnor-mödrarna, oavsett om de arbetar på El Lustra Gourmet eller deltar i någon workshop, behöver ha garanterad barnomsorg för sina barn.

Från maktlöshet till egenmakt

Barnomsorgsrum på AMDICHA:s lokaler

Projektets resultat

Empowerment

När vi reste till Bolivia för första gången 2017, med avsikten att göra en fältstudie, fick vi möjlighet att lära känna arbetet inom projektet H.A.-FACB. Ett möte organiserades med H.A.-Kollektivet och vi fick prata med många av kvinnorna, vilka vi frågade om deras livs historier. Vissa berättade att de hade varit hemlösa och andra att de fortfarande var det. Vissa försörjde sig genom att putsa skor medan andra sålde varor på gatan. Många av dem gjorde det tillsammans med sina små barn. Vissa tonåringar gick också ut för att putsa skor innan de gick till skolan¹². De flesta kvinnorna hade genomgått svåra upplevelser, ofta sedan barndomen. Och deras barn verkade dömda att upprepa samma öde. Många av kollektivets medlemmar har fått en ny riktning i livet tack vare det arbete som utförts inom ramen för projektet H.A.-FACB (individuellt stöd och

---

¹² I Bolivia, enligt uppgifter från det nationella statistikinstitutet (ENNA - 2016), av de tre miljoner barn och ungdomar mellan 5 och 17 år, arbetar 739 000 (24,4 %) i någon form, medan 2,3 miljoner (75,6 %) inte arbetar. Av dem som arbetar är 132 000 mellan 5 och 9 år, 271 000 mellan 10 och 13 år och 321 000 mellan 14 och 17 år. Detta innebär att 55,66 % av denna arbetande befolkning är under 14 år, vilket är den lägsta ålder som tillåts enligt lagen om barn och ungdomar.

<https://www.rindhca.org/actualidad/indh/bolivia/defensoria-del-pueblo-de-bolivia-exhorta-al-estado-a-cumplir-plenamente-con-su-mandato-de-proteger-a-las-ninas-ninos-y-adolescentes-de-la-explotacion-economica-y-laboral>

Från maktlöshet till egenmakt

stipendier) och även tack vare den utbildning som genomförts under vårt projekt. Det är viktigt att påpeka att det för närvarande inte finns några kvinnor- mödrar inom kollektivet som lever på gatan.

Kvinnor-mödrar från kollektivet H.A.

Och även om vårt projekt fokuserade på det kollektiva, måste vi nämna att en av de viktigaste framgångarna under dessa år är den personliga egenmakten som deltagande kvinnor-mödrar har uppnått. Förändringen som kan observeras hos dem är påtaglig, de är till exempel mer kommunikativa. En av deltagarna sa till oss: *"Förut pratade jag inte, men nu kan ingen få mig att hålla tyst"*. En annan sa att hon tyckte att *"kvinnorna*

förändrades, var och en förbättrade sitt självförtroende, blev mer kommunikativa och lärde sig också att arbeta i grupp och hantera sin ekonomi”.

Kvinnorna i kollektivet, även de som anslöt sig senare, har deltagit i alla utbildningsworkshops som har erbjudits. En annan deltagare säger följande om detta: ”*Tjejerna har utbildat sig och inte bara vuxit personligen utan också guidat sina barn på den vägen. Deras självkänsla har ökat mycket, de är inte längre så tystlåtna som de var tidigare.*”

En flicka som vi frågade om projektet berättade om sina erfarenheter:

Jag var hemlös. Jag träffade min partner när jag var 14 år och jag bor fortfarande med honom. Vi var hemlösa, vi fick höra talas om stiftelsen (FACB) och de tog hit oss och lärde oss vad workshopparna var... Jag har redan tre små barn. Jag deltar i workshopparna, som handlar om entreprenörskap, laboratorier, mat, sömnad, screentryck, teater, så för mig har det här varit en förändring. Vi är mammor som deltar och vill komma vidare. Jag fortsätter att delta i projektet för att förbättra mig själv. För mig är det en stor möjlighet att vara med i kollektivet. Att gå igenom workshops om empowerment har gett mig lite mer självförtroende, lite mer karaktär och kunskap. I ledarskapskursen har jag och de andra

deltagarna lärt oss att ha mer självförtroende och att komma överens, att inte bråka med varandra. I retorik har vi lärt oss att uttrycka oss lite mer, att övervinna vår rädsla.

Alla dessa berättelser som vi delar visar hur den utbildning som kvinnor-mödrarna har fått har bidragit till att förbättra deras självkänsla. Det är också viktigt att påpeka att framstegen när det gäller kvinnor-mödrars empowerment har varit mer betydande på personlig nivå än på kollektiv nivå. Eftersom det inte ingår i projektets mål kan vi inte utvärdera om det har skett några förändringar i kvinnornas relationer till sina partners, men det är uppenbart att det har bidragit till att deras barn har stärkt sina kunskaper, inte bara när det gäller studier, utan också på ett mer allmänt plan.

Tack vare det deltagarna har lärt sig i workshopparna driver några av dem nu egna projekt som ger dem en inkomst.

AMDICHA

Bildandet och registreringen av Asociación Multisectorial para el Desarrollo Integral Colectivo Hormigón Armado (AMDICHA) är en annan viktig framgång för projektet. För närvarande har föreningen 46 medlemmar, varav 32 är kvinnor och 14 är män. Enligt stadgarna är medlemsstämman föreningens högsta organ, och minst två stämmor måste hållas varje år. Det är intressant att notera att det endast var kvinnor som deltog i den senaste stämman.

Det kollegiala organet för styrning, förvaltning, administration, ledning och representation av föreningen är styrelsen. Den består av fem ledamöter som väljs för två år genom omröstning i stämman.

AMDICHA har som mål att förbättra livskvaliteten för hemlösa män och kvinnor samt arbetare inom den informella sektorn genom olika strategier. För att detta ska vara möjligt har följande mål fastställts i föreningens stadgar:

- Utarbeta projekt inom utbildning, hälsa, produktion, medborgarutbildning, rättigheter och garantier som syftar till att höja livskvaliteten för medlemmarna, skoputsare och ungdomar som lever på gatan, som upprätthåller jämställdhet mellan könen och garanterar kvinnors deltagande.
- Genomföra program och projekt som gör det möjligt att upprätta sociala varningar om den utsatta befolkningen.
- Ingå strategiska allianser med ideella organisationer, kommuner, ministerier, boliviansk polis, rättsväsendet och andra aktörer i syfte att uppvärdera medlemmarnas aktiviteter, deras roll i samhället och öka deras deltagande i det offentliga livet.
- Utveckla och genomföra ekonomiska och produktiva projekt och aktiviteter som syftar till självförvaltning av aktiviteterna inom H.A.-Kollektivet.
- Utveckla strategier för produktiv och arbetsinriktad integration av medlemmarna.

Det är också viktigt att påpeka att föreningen anser att det är viktigt att prioritera rätten till utbildning, hälsa och medborgerliga och ekonomiska rättigheter för medlemmarna. Likaså att garantera kvinnors deltagande i alla projekt och program som AMDICHA genomför.

För att uppnå dessa mål måste man arbeta enligt tre riktlinjer:

1. Fortsätta att förbättra AMDICHAs operativa, administrativa och organisatoriska kapacitet genom utbildning, demokratiskt deltagande och demokratisk äganderätt för hela H.A.-kollektivet.
2. Stärka befintliga allianser och söka nya allianser och avtal som påverkar H.A.-kollektivets ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.
3. Konsolidera El Lustra Gourmet och arbeta med nya områden för socio-produktiva företag som är avgörande för projektets hållbarhet.

Sociala produktiva företag

Ett av de första socio-produktiva projekten som genomfördes var Laja Pizza, en produkt som utformades, planerades och lanserades under projektets genomförande. Produkten såldes i Projekt H.A.-FACB:s lokaler, som catering och även som snacks och på mässor, såsom den första produktmässan som anordnades av Hormigón Armado Kollektivet.

Därefter skapades konserverings- och marmeladsortimentet El Lustra Gourmet och Sabores con Amor (alfajores och bakverk). Dessa produkter såldes på olika mässor, i Projekt H.A.-FACB:s lokaler eller på beställning.

Sedan började man sälja lunch till grannarna i området.

Mellan 8 och 10 kvinnor från H.A.-Kollektivet, som deltog i de socio-produktiva entreprenörlaboratorierna som genomfördes under projektet, genomförde denna aktivitet. Detta kunde inte bara generera personliga inkomster, utan också bidra till att de återvunna kostnaderna omvandlades till startkapital. På detta sätt försökte man säkerställa hållbarheten för dessa socio ekonomiska verksamhet.

Ett avtal slöts med ett turistföretag och man började sälja lunch vissa dagar i själva lokalerna för Projekt H.A.-FACB.

Empowerade kvinnor – boliviansk smak

Inviqning av AMDICHA/Lustra Gourmet-lokalen

I slutet av 2024 hyrde AMDICHA en egen lokal där kvinnorna öppnade El Lustra Gourmet, en liten restaurang där de lagar och säljer mat.

Restaurang Lustra Gourmet

För närvarande turas de åtta deltagande kvinnorna om att laga mat i Projekt H.A.-FACB:s lokaler, liksom i AMDICHA: s. En av dem, Lyzeth, anställdes som administratör för företaget. I hennes egna ord:

Jag arbetar fyra timmar om dagen, från 11 till 15. Jag ansvarar för att marknadsföra Lustra Gourmets luncher och för att göra ett flygblad. Två gånger i veckan delar jag ut flygblad i Seguencoma (lokalen för Kollektiv H.A.-FACB) och vi håller redan på att införa det här i Tembladerani (Lustra Gourmet-lokalen för AMDICHA). På måndagar går jag direkt när jag kommer till lokalen för att skriva ut reklamblad och dela ut dem i hela området och även till människor som passerar på gatan. Jag förklarar vem vi är och vad vi erbjuder i vår restaurant.

Förutom dessa uppgifter brukar Lyzeth också hjälpa till i köket, eftersom det bara finns en kvinna som lagar mat varje dag på El Lustra Gourmet och när det är många beställningar hinner hon inte med. Men när de lagar mat till turistluncherna (lokalen för Projekt H.A.-FACB) brukar det vara tre kvinnor som lagar mat, beroende på antalet kunder, och alla turas om att delta. För Lyzeth har utbildningen i gastronomi, marknadsföring och kontorsadministration varit avgörande för att hon ska kunna arbeta som administratör för företaget, även om hon fortfarande tycker att hon har svårt med bokföringen. Hon har

dock stöd från det samordningsteam som har anställts för att genomföra det sista året av projektet.

Om Lustra Gourmets framtid säger hon:

Tanken är att utöka utbudet med middagar, frukostar, helger, allt beror på tjejerna och de har också stora förväntningar på att göra det eftersom vi har allt, det är bara att jobba på det och få det att växa. Jag ser det som möjligt att anordna evenemang, få fler kunder och göra restaurangen mer känd. Så kommer det att bli.

Under de senaste månaderna av projektets genomförande har fokus legat på att skapa förutsättningar för att garantera projektets hållbarhet, som en viktig del av AMDICHA:s erbjudande till sina medlemmar. För att optimera verksamheten har en administratör anställts, som ingår i projektets samordningsteam.

Kvinnor-mödrarna som deltar i El Lustra Gourmet sköter själva inköpen på marknaden, förbereder måltiderna hemma och städar efter arbetsdagens slut. AMDICHA:s administratör beräknar att var och en av dem lägger ungefär 15 timmar på dessa uppgifter. Varje kvinna-mor arbetar 1 dag/vecka. De finansierar själva råvarorna, lagar maten och får en vinst på cirka 50–100 Bs/dag. Ibland får de bara tillbaka sin investering eller arbetar med förlust och måste därför ta med sig den mat som inte har sålts. Även om El Lustra Gourmet gör det lättare

för alla deltagande kvinnor att få en inkomst och är ett steg mot att garantera deras ekonomiska rättigheter, återstår fortfarande mycket att göra för att förbättra arbetsvillkoren och se till att de får en acceptabel minimilön.

Tillväxtprognoserna på kort, medellång och lång sikt har analyserats. Generellt sett kan man säga att man försöker maximera effektiviteten i satsningen. Några av de åtgärder som samordningsteamet har vidtagit i detta avseende är:

- Förbättrad renlighet och effektivitet inom verksamheten.
- Nya utbildningar i kulinariska färdigheter (stipendier/gastronomiska workshops).
- Förbättring av företagets lokaler och utrustning.
- Utbildning i bokföring för att skapa verktyg som medlemmarna kan använda självständigt i framtiden (workshop för entreprenörer).
- Regelbundna möten mellan samordningsteamet och företagets administratör för att analysera riskerna varje månad.

Gatuförsäljning

En annan ekonomisk verksamhet som bedrivs av några manliga medlemmar i associationen, som vi nämnde tidigare, och som startade inom ramen för projektet H.A-FACB, är försäljning av

Från maktlöshet till egenmakt

tidningar, almanackor, pennor och andra souvenirer. För närvarande stöder projektets samordningsteam denna verksamhet när det gäller administration av insatsvaror, försäljning och ekonomiska frågor. Förhoppningen är att AMIDCHA snart ska kunna sköta denna verksamhet helt självständigt.

Utvärdering och lärdomar

Projekt Hormigón Armado-FACB

Projektet Hormigón Armado, organisationens tillväxt och lärande under genomförandet av projekten tillsammans med LatiCe

FACB

Mellan åren 2018 och 2024 (2019 genomfördes inget projekt tillsammans med LatiCe) genomförde Proyecto Hormigón Armado, en organisation under den juridiska paraplyorganisationen Fundación Arte y Culturas Bolivianas, i samarbete med den svenska organisationen LatiCe, två samarbetsprojekt riktade till den gruppmänniskor som ingår i målgruppen för Proyecto Hormigón Armado. Dessa projekt, som var en del av en fortfarande pågående process för empowerment och kollektiv organisering, ledde också, som ett av målen, till bildandet av föreningen AMDICHA (Asociación Multisectorial para el Desarrollo Integral "Colectivo Hormigón Armado").

Dessa projekt, som genomfördes i samarbete med LatiCe – och senare även med AMDICHA – innebar en förändring i dynamiken inom vår organisation Proyecto Hormigón Armado, eftersom vi gick från att arbeta med fokus på individen till att arbeta med fokus på kollektivet. Proyecto Hormigón Armado fortsatte dock att arbeta med strategier inriktade på enskilda fall

som är brådskande i vår mission, genom program som stipendier och socialt stöd i allmänhet. Idag ser vi att det är dessa individuella akuta behov som människor söker i Proyecto Hormigón Armados program och stöd. I alla fall har förändringen av fokus mot ett arbete för att stärka kollektivet inneburit en verklig utmaning med mycket lärande för vår organisation.

En annan viktig faktor som innebar en verklig förändring och lärdom var skapandet och utbildningen av gräsrotsorganisationen AMDICHA. Detta mål ingick från början i strategin för de projekt som genomfördes i samarbete med LatiCe, och projektet Hormigón Armado ansvarade för att hantera bildandet, utbildningen och den ”symboliska” konsolideringen av föreningen fram till slutet av 2024. Man utvecklade dessutom strategier som har gett den nybildade föreningen en gynnsam position: skapandet av ett betydande startkapital, egna initiativ som agendor och kalendrar, förvärvandet av en egen lokal med diversifierad finansiering, en egen filial av Restaurant El Lustra Gourmet och bildandet av viktiga allianser för föreningen. Som organisation har vi dock haft begränsningar när det gäller att uppnå vissa resultat på grund av gruppens och dess ledares dynamik, som beror på gruppens verklighet och höga sårbarhet. Dessa begränsningar har framför allt gällt utarbetandet av dokument som föreningens stadgar och/eller handböcker, eftersom dessa konceptuellt sett skulle utarbetas av medlemmarna med hjälp av teamet från Projektet Hormigón Armado, och inte utarbetas

”ensidigt” av detta externa team. Att få detta arbete att fungera har varit den största svårigheten, eftersom de som skulle utföra det, de olika styrelserna, inte har varit tillräckligt formella för att uppnå bättre resultat. Att känna till dessa begränsningar för att kunna använda resurser och energi på ett mer effektivt och strategiskt sätt är en av de viktigaste lärdomarna för framtiden för vår organisation Proyecto Hormigón Armado.

Inledningsvis var en av strategierna och egenskaperna hos Projektet Hormigón Armado att uppmuntra att konflikter och problem som fanns inom och mellan skoputsar- och gatuförsäljarsammanslutningarna skulle ”lämnas utanför” Hormigón Armado när de passerade ”dörren” och på så sätt kunde medlemmar från olika sammanslutningar samverka med andra intressen under Hormigón Armados aktiviteter. Att åta sig att genomföra ett projekt där skapandet av en förening är ett av de viktigaste målen och strategierna innebar därför oundvikligen en viktig vändpunkt i vårt organisationsarbete. Även om den bildade föreningen skiljer sig från skoputsarnas territoriella föreningar, har flera av de problem som finns i dessa föreningar och andra i ett mycket politiserat och polariserat sammanhang, som det i La Paz, återkommit i denna process, vilket har inneburit att vi har fått anpassa oss, lära oss och lära känna våra begränsningar. I detta arbete, där vi inte längre har rollen som verkställare, samordnare och till och med administratörer av den nyligen skapade föreningen, har vi varit tvungna att anlita andra externa yrkesverksamma för att täcka denna roll i en ”förändring av rollerna”, vilket också är ett

resultat av att vi har kunnat acceptera våra begränsningar i den påbörjade processen. Vi har lärt oss av denna erfarenhet hur svårt det är att skapa förutsättningar för en förening som AMDICHA att klara sig på egen hand, och idag anser vi att det är nödvändigt att AMDICHA får stöd i form av finansiering och externa experter under många år till (ungefär tio eller fler) för att förhindra att föreningen och de insatser som gjorts går förlorade, vilket vi ser hända med många av dessa förslag och initiativ till kollektiv organisering i Bolivia – när det externa samarbetet och den externa administrationen upphör är det få som överlever.

Utöver dessa viktiga förändringar i vårt arbetssätt har Projektet Hormigón Armado, som organisation, under dessa sju år av samarbete med LatiCe vuxit enormt i sin institutionella struktur och administrativa, redovisningsmässiga och operativa kapacitet. Från och med projektperioden 2022–2024 innebar samarbetet med LatiCe också finansiering av en del av arbetskraftskostnaderna för teamet inom Projektet Hormigón Armado, vilket var ett viktigt stöd under dessa år. Erfarenheten av planering, utformning och genomförande av projekt förbättrades och växte också betydligt.

Slutligen skedde en viktig förändring och tillväxt för organisationen Hormigón Armado i form av positiva resultat när det gäller empowerment och självkänsla hos en stor del av kvinnorna i gruppen, som nu är medlemmar i AMDICHA och har deltagit i denna process. Dessa positiva resultat har gjort det

möjligt för oss att förbättra och anpassa våra strategier och program för att åstadkomma fler förändringar i livet för målgruppen för Projektet Hormigón Armado.

AMDICHA- Koordinator

Där fröet växer fram

Att arbeta med AMDICHA innebär intressanta utmaningar. Det innebär att förstå att det är en heterogen, mångfaldig befolkning, där identitetsbyggandet är en process och tillgången till olika rättigheter är en ständig kamp. Det verkar som om användningen av balaklavor har skapat en parallell mellan en identitet som man å ena sidan vill befästa och å andra sidan osynliggöra eller rama in den ojämlikhet som präglar sektorn.

LatiCe-projektet för 2025 har stött på särskilda utmaningar. Det är första gången som AMDICHA helt självständigt ansvarar för lokalerna och administrationen av sina olika projekt, men stödet fortsätter genom samordnaren.

En ny etapp

En organisation har etablerats som satsar på entreprenörskap som ett centralt element för att garantera tillgänglighet och förbättra deras arbetsrättigheter. Det finns två grenar som möjliggör detta: försäljning av produkter (agendor, kalendrar etc.), som traditionellt sköts av organisationens män, och försäljning av mat, en verksamhet som helt sköts av kvinnorna.

Den första verksamheten är en etablerad aktivitet som drivs av männen i föreningen och är ett resultat av tidigare stöd från andra HA-FACB-projekt. På samma sätt startades verksamheten med försäljning av mat i detta skede, men det är först under den senaste perioden som kvinnorna har tagit över den fullständiga administrationen.

En egen lokal, som för närvarande subventioneras, bidrar till att det socioekonomiska företaget blir lönsamt och kan stödja kvinnornas inkomster. Projektet omfattar för närvarande åtta deltagare som roterar gradvis beroende på behov, tillgänglighet och en rad regler som har skapat en engagerad arbetsmiljö med ständig tillväxt.

Konsolideringen

I början av denna etapp fanns det flera tveksamheter, från skötseln av lokalerna till bristande ansvarstagande när det gällde öppettider och andra frågor som bekymrade samordningsteamet. Vecka efter vecka etablerade köksteamet rutiner, höll öppettiderna med stor punktlighet och tog ansvar för städning och skötsel av lokalerna. Arbetsmiljön, som tidigare präglats av en ganska konkurrensinriktad och något illojal atmosfär, blev allt mer harmonisk, och alla medarbetare blev en del av ett team. Lokalen började framstå som en arbetsplats där det fanns förutsättningar att bedriva ekonomisk verksamhet, med stöd av barnomsorg.

Restaurangens rykte började växa, med snabb service, renlighet och en ständig variation på menyn som nyckelelement. Efter ett år har teamet bakom det socialekonomiska företaget varit den del av organisationen som mest har stöttat, inte bara dess ekonomiska verksamhet, utan också genom att visa ett konstant engagemang och intresse för att projektet ska fortsätta. Deras osäkerhet ligger i att veta vad som kommer att hända när stödet och finansieringen upphör, eftersom de visserligen har lyckats etablera en kundbas, men den är ännu inte tillräcklig för att företaget ska vara helt självförsörjande. Dessutom är det ett ansvar som helt och hållet vilar på köksteamet, trots att associationen består av cirka 80 personer (medlemmar, familjemedlemmar och barn).

Kort sagt gäller det att se till att denna modell når ut till så många människor som möjligt så att de kan dra nytta av dess fördelar, både kvantitativa och kvalitativa, och på så sätt fortsätta att utveckla en modell som blir allt mer konsoliderad. På så sätt kan vi ta reda på hur vi ska fortsätta arbeta för att uppnå målen för sektorn.

Osäkerheten

Den nuvarande uppfattningen bland kvinnorna och männen i föreningen är att alla framsteg hindras av bristen på investeringsstöd. AMDICHA har idag resurser som måste skyddas, men de har också en befolkning som är tränad inom fler områden, vilket måste leda till satsningar på större

entreprenader. Bland de idéer som diskuteras finns att stärka de nuvarande färdigheterna inom sömnad, screentryck etc.

En av de viktigaste delarna av det aktuella projektet är att garantera deltagandet i dessa aktiviteter genom att skapa stöd för barnomsorgen, en åtgärd som är helt subventionerad och vars avskaffande kan innebära ett bakslag för de uppnådda resultaten. Det är därför vi måste fortsätta att satsa på denna modell för att gå in i en ny fas där vi kan konsolidera och skapa en långsiktig åtgärd som kan hjälpa oss att tro att externt stöd inte skulle vara nödvändigt. För att uppnå detta mål är det dock helt nödvändigt att fortsätta söka stöd från institutioner som ser vår förening som ett exempel på över vinning och konstant arbete, baserat på öppenhet och demokratisering av våra arbetsrättigheter, för att förbättra livskvaliteten för en av de mest utsatta och osynliga grupperna i det bolivianska samhället.

LatiCe

Många framgångar, men mycket återstår att göra

För oss var projektet en kontinuerlig inlärningsprocess. Det var det första projektet vi genomförde utanför Sverige. Tack vare den fältstudie vi genomförde 2017 och de årliga uppföljningsbesöken kunde vi sätta oss in i de sociokulturella egenskaperna hos den befolkning som utgör målgruppen. Detta gjorde det möjligt för oss att bättre förstå vad den utsatta situationen för denna befolkningsgrupp innebar, deras dagliga

kamp för att försörja sig, de risker som de som levde på gatan utsattes för, de specifika problemen för barnen osv.

Eftersom kommunikationen var smidigare med kvinnorna än med männen kunde vi intervjua några deltagare som delade med sig av sina livs historier, vilket gjorde det möjligt att följa upp de framsteg som gjorts på personlig nivå. Med tanke att den socioekonomiska verksamheten (El Lustra Gourmet) drivs av kvinnor-mödrar har vi stärkt gruppens empowerment med olika workshops under projektets sista fas.

Samarbetet med projektet H.A.-FACB var mycket produktivt och gjorde oss medvetna om vikten av att inkludera kultur och konst i ett utvecklingsprojekt, något som vi kanske inte hade tänkt på tidigare. Hiphop-workshopparna på gatan gjorde det möjligt för deltagarna själva att synliggöra de aspekterna av sina liv/problem som de själva ansåg vara viktiga. Och när de gjorde det i olika sociala aktiviteter eller blev inbjudna till tv, förmedlade de tydligt sitt budskap. På samma sätt gjorde teaterworkshopen det möjligt för deltagarna att reflektera och uttrycka sina bekymmer, något som vi kunde konstatera under vår senaste uppföljningsresa.

Eftersom AMDICHA var den enda samarbetspartnern i år anlätades en koordinator och en administratör som vi har haft regelbunden kontakt med för att omformulera/förstärka vissa av aktiviteterna. Under den senaste projektperioden, med tanke på de brister som observerats i styrelsen, anordnades en workshop i syfte att bidra till att styrelseledamöterna skulle få

en bättre förståelse för vilken roll de kommer att ha i framtiden, samt att synliggöra de eventuella risker som de kan komma att möta. Och även om fokus har legat på att stärka styrelsen så att de får en god förståelse för vad som förväntas av dem, har tiden varit för kort för att garantera att de har fullständig förståelse för sina funktioner, de interna reglerna och hur man ska arbeta med baserna. Vi borde självklart ha varit medvetna om dessa problem tidigare för att kunna gå vidare med att hitta lösningar.

Det stöd och den vägledning som samordningsteamet har gett styrelsen bör fortsätta under en tid framöver. Det är dock viktigt att påpeka att föreningens stadgar föreskriver att en ny styrelse ska väljas vartannat år. Detta innebär att alla framsteg som gjorts för att stärka den nuvarande styrelsen skulle gå förlorade när dess mandatperiod löper ut. Detta är något som inte uppmärksammades vid den tidpunkten, men som bör ändras, eftersom om till exempel två medlemmar av den nuvarande styrelsen skulle fortsätta under en ytterligare period, skulle de kunna dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter till de nya medlemmar som väljs.

Vi anser att det var ett klokt beslut att bilda projektgruppen. Kommunikationen med styrelsen var vid den tidpunkten inte effektiv, eftersom vissa medlemmar var mycket informella. Med projektgruppen kunde vi kommunicera regelbundet, men det viktigaste att påpeka är att dess medlemmar lärde sig i praktiken att övervaka aktiviteterna och att dokumentera och

skriva rapporter. På så sätt stärktes deras engagemang i projektet.

Som nämnts tidigare har kvinnors egenmakt varit viktig, om än mer på det personliga än på det kollektiva planet, vilket innebar en utmaning för den sista projektperioden. Samordningsteamet organiserade olika workshoppar, både för att stärka kvinnornas egenmakt och för att stärka sammanhållningen mellan deltagarna i det socioekonomiska projektet.

I början av projektet var deltagandet större bland männen, men under den sista perioden var det, med några undantag, kvinnormödrarna som deltog i alla aktiviteter. Nya deltagare har också anslutit sig till projektet och många kvinnor med tonårsdöttrar uppmuntrar också dessa att delta i workshopparna. Den senaste AMDICHA-församlingen bestod huvudsakligen av kvinnor (förutom ordföranden och en ytterligare man), vilket får oss att undra vad som gick fel. Varför är männen så ointresserade? Varför lyckades man inte få männen att aktivt engagera sig i föreningen? Har de inte förstått AMDICHA:s betydelse för kampen för den målgruppens (män, kvinnor och barn) ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter? När vi talar om män menar vi främst skoputsarna, men vi måste också erkänna att vi inte lyckats väcka intresset hos de aktiva kvinnornas partners, män och vuxna barn. Kanske hade det varit nödvändigt att arbeta mer ingående med basen, inte bara för att hitta orsakerna till denna situation, utan också för att gemensamt diskutera vilka AMDICHA:s mål är. Ett annat

alternativ skulle kunna vara att omformulera föreningens stadgar, eftersom målgruppen i början huvudsakligen bestod av skoputsare, men så är inte fallet idag.

Något som borde ha gjorts annorlunda är föreningens namn. Projektet H.A.-FACB har funnits i 20 år. Att namnge föreningen Asociación Multisectorial del Colectivo H.A. (Multisektoriell förening för kollektivet H.A.) skapar förvirring med FACB:s projekt H.A. Är det samma sak? Är det en oberoende organisation eller är den beroende av FACB? Denna förvirring bidrar till att göra det svårt för vissa av deltagarna att bryta de beroendeband som de i årtal haft till Projekt HA-FACB.

Vår treåriga exitplan, med aktiviteter som syftar till att garantera hållbarheten i det socio-produktiva företaget och föreningen, påverkades av de politiska förändringarna i Sverige. Det svenska civila samhället står inför en kraftig minskning av de statliga resurserna till civila samhällsorganisationer. Vår senaste ansökan om medel från ForumCiv för att genomföra ett treårigt projekt, som initialt godkändes, reducerades till endast ett år (2024), även om vi senare fick möjlighet att fortsätta till slutet av augusti 2025. Allt detta utgjorde en utmaning, eftersom ett avbrott i finansieringen av AMDICHA i detta kritiska skede, när organisationen ännu inte har uppnått hållbarhet, kan innebära ett definitivt bakslag för de resultat som uppnåtts. Till detta kommer den politiska och ekonomiska situationen i Bolivia (inflation, brist på råvaror och bränsle), som för närvarande försvårar driften av Lustra Gourmet. För att

Från maktlöshet till egenmakt

säkerställa att både AMDICHA och det socioekonomiska verksamhet (El Lustra Gourmet) kan fortsätta att existera är det nödvändigt att de under en ytterligare period får ekonomiskt stöd som täcker grundläggande kostnader som hyra, arvoden till Lustra Gourmets administratör och föreståndaren för förskolan. Vi hoppas att så blir fallet.

Tack

Vi vill tacka alla som bidragit till att detta projekt kunde genomföras genom att garantera ett effektivt samarbete som ledde till de uppnådda resultaten.

Juan Pablo Villalobos och Magdalena Chambilla Conde (Projekt H.A-FACB).

Iván Suarez Leaño, Isack Rivera, Lyzeth Vargas Palli (AMDICHA:s samordningsteam).

Elizabeth Paller, Sebastián Ferrer och Claudia García (LatiCes projektteam).

Medlemmarna i projektgruppen och AMDICHA:s styrelse.

Till workshopledarna och de som ansvarade för skolstödet och förskolan.

Och, naturligtvis, till alla kvinnor-mödrar som engagerade sig och deltog i alla workshops, och till och med delade denna erfarenhet med sina tonårsdöttrar. Och till dem som kämpar för att driva den socioekonomiska satsningen framåt.

Från maktlöshet till egenmakt

Genom detta dossier vill vi presentera det projekt som vi har genomfört i Bolivia mellan 2018 och 2025. Vi delar här med er arbetsmetodiken, de uppnådda resultaten och vår utvärdering, samt våra lokala partners om möjligheterna för att resultaten ska bestå.

